

УКРАЇНЬКА ЛЕКСИКОГРАФІЯ: ТРАДИЦІЇ І НОВАЦІЇ

Реальне використання української мови в усіх сферах суспільного життя, зумовлене конституційним і законодавчим закріпленням її державного статусу, створило підґрунтя для посилення уваги наукової громадськості, пересічних носіїв мови до практики вживання термінологічної лексики в професійному спілкуванні.

В останні десятиліття українське термінознавство сягнуло значних успіхів, передусім у таких провідних напрямках теоретичної і практичної термінологічної діяльності:

- науково-навчальному, що втілюється в широкому спектрі тематики дисертацій, монографій, навчальних видань з термінознавства;

- лексикографічному, що знаходить своє відображення у формуванні системи лексикографічних праць у всьому типологічно-видовому і галузевому різноманітті;

- мовно-інформаційному, що реалізується в створенні баз даних української лексики, зокрема електронних ресурсів Українського мовно-інформаційного фонду НАН України;

- нормативному, що поширюється на процеси стандартизації термінології, уніфікації та гармонізації поняттєво-термінологічного фонду з міжнародними нормативними актами;

- комунікаційному, що відображається у співпраці з міжнародними термінологічними центрами, зокрема з ISO, Термінологічною комісією при Міжнародному комітеті славистів.

Прикметою сьогодення лексикографічної діяльності є й поява низки бібліографічних праць, що в повній мірі репрезентують Україну як країну сучасної і високорозвиненої лексикографічної культури й інтенсивного лексикографічного процесу. Саме до такого висновку дійшов Д. Пилипчук, надавши фундаментальну працю «Словники української мови: 1596-2018» не тільки українській науковій спільноті, а й широким колам шанувальників слова в Україні та за її межами. Величезні ресурси української мови, продемонстровані в покажчику, зумовлюють розгляд створення повного елек-

тронного тлумачного словника української мови в усьому її багатстві та різноманітності як нагальної справи.

Із опублікуванням достовірної бібліографічної інформації актуалізується й статистичний напрям, який подає статистику виходу у світ термінологічних праць, відкриває шлях до вивчення динаміки, інтенсивності термінологічної діяльності в Україні за певний період. Унормована бібліографія надає науковцям багатий вивіреним матеріал для проведення аналітичних розвідок.

Цікаві результати опрацювання бібліографічної інформації для вивчення особливостей термінографічної діяльності в Україні за такими аспектами, як темпоральність і локалізованість видання термінографічних праць, їх розподіл за описом лексичних одиниць та первинністю виходу у світ.

Сучасні дослідження свідчать, що наукова спадщина НТШ, Інституту української наукової мови стала камертоном для оцінювання еталонної методологічної правильності, дотримання наукової традиції та її еволюції в лексикографічних проєктах кінця XX – початку XXI століття. Такі дослідження збагачують теорію лексикографії, поповнюючи знання про сучасні тенденції мовних процесів та їхнє відображення в лексикографічних працях. Діахронний підхід дає можливість порівняти методологічний апарат, повноту, функції та взаємозв'язки елементів лексикографічного опису терміна у перекладних словниках спеціальної лексики, виданих у час «золотого десятиліття» і в наші дні.

Потужний вибух українського словникарства за роки незалежності України у всьому типологічно-видовому розмаїтті є виявом утвердження ідей національної самосвідомості не тільки в колі наукової спільноти, але й серед широкого громадянського суспільства, що є запорукою повноцінного функціонування української мови як державної. Небачений злет словникарської діяльності, що спостерігаємо впродовж останніх десятиліть, засвідчує про формування потужних наукових шкіл з термінології і термінографії. Сьогодні до створення іміджу українського словникарства, зокрема термінографії, долучаються тисячі академічних наукових колективів, окремих нау-

ковців, ентузіастів. Серед них чільне місце посідають академічні інститути, університети, зокрема Інститут української мови НАН України, Національний університет «Львівська політехніка», Львівський національний університет імені Івана Франка, Український мовно-інформаційний фонд НАН України.

Вражає галузева широта охоплення термінологічної лексики. Створено поважні універсальні та багатогалузеві словникарські праці, однак найвагомішу частину термінологічної лексикографії становлять галузеві словники та енциклопедії на паперових чи електронних носіях. Словники технічної, економічної, біологічної, медичної, правничої тематики формують цілі системи довідкових видань в усьому типологічно-видовому різноманітті. Тому залишаються актуальними питання єдності методологічних засад укладання термінологічних словників, уніфікації та стандартизації поняттєво-термінологічного апарату.

Сьогодні базовий принцип термінознавства щодо наукового пізнання реалій об'єктивної дійсності як основи термінотворення і терміновживання розширюється шляхом врахування традиційної народної культури. Народну лексику, співвідносну зі спеціальними сферами життєдіяльності народу, також часто ідентифікують як термінологію. Номінативним одиницям, що репрезентують реалії традиційної культури, властива низка визначальних рис терміна як типу мовних одиниць, а саме: системність, обмеження щодо використання в окреслених спеціальних, соціально-комунікаційних сферах, які корелюють з професійними групами користувачів, галузевими науковими термінологіями. Процес формування народної термінології, що тривав значно раніше від наукової, мав спонтанний характер і протікав залежно від конкретних умов традиційного господарювання. Народна термінологія еволюційно творилася впродовж віків як складник, конструктивний елемент культурних і мовних діалектів. Наукова термінологія, опираючись на гносеологію, пізнання традиційної культури, співвідносна з номінативними засобами, які використовувалися на позначення реалій традиційної культури.

Дослідження генетичних, лексичних, семантичних, словотвірних особливостей народної термінології, що народилася та утвердилася в діалектах, відкриває науковий простір для використання мовного компонента в аргументації національної ідентичності українського народу, його самобутнього та автентичного культурного та суспільного розвитку. Саме лексикографія діалектів формує документальну базу мовно-емпіричного обґрунтування концепції Ю. Шевельова про давні корені сучасної літературної мови, яка розвивалася від праслов'янської мови донині на широкому історичному, діалектному, міжмовному й текстуальному ґрунті з установленням системно-причинових зв'язків між окремими фонетичними змінами.

Лексикографічні праці, видані в різні періоди розвитку української наукової термінології, відображають невичерпний потенціал української мови, широку зацікавленість наукової спільноти до утвердження української мови в усіх галузях наукового знання, суспільної діяльності.

КОМОВА М. В., доктор наук із соціальних комунікацій, доцент катедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Національного університету «Львівська політехніка»

КОЧАН І. М., доктор філологічних наук, завідувач катедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка